

Kollontai, A.

**Een historisch-materialistische benadering
van het gezin en de liefde**

www.MinisterieVanPropaganda.org

Door Jodi Dean - 21 augustus 2020

Noot van de redacteur: het volgende is het tweede van een tweedelig artikel dat is gebaseerd op een lezing die de auteur in juli 2020 op The People's Forum hield. Dit tweede deel richt zich op Kollontai's schrijven over het gezin en de liefde. Deel één behandelt Kollontai's strijd voor proletarisch feminisme tegen het burgerlijk feminisme, evenals haar strijd om gendergelijkheid te centreren op het platform van de partij .

Alexandra Kollontai's benadering van politieke strijd was gebaseerd op historisch materialisme, de marxistische benadering van geschiedenis. Ze zag de status van vrouwen, de structuur van het gezin, of zelfs de liefde niet als iets natuurlijks of gegeven, als onveranderlijk in de loop van de tijd. Integendeel, ze veranderden met de productiewijze.

De familie

De structuur van het gezin onder het kapitalisme was bijzonder onderdrukkend voor vrouwen, omdat het vrouwen economisch afhankelijk maakte van hun man en hun man afhankelijk van het loon.

Kollontai contrasteert een tijd voordat het kapitalisme zich in Rusland had ontwikkeld, "de tijd van onze grootmoeders", met de verandering in het gezinsleven die het kapitalisme teweegbracht. In „de tijd van onze grootmoeders” was de man kostwinner en verdiende hij het loon buitenshuis. De vrouw ondersteunde het gezin door thuis te werken. Kollontai legt uit: 'De vrouw deed alles wat de moderne werkende en boerenvrouw moet doen, maar behalve koken, wassen, schoonmaken en repareren, spinde ze wol en linnen, weefde ze stoffen en kledingstukken, gebreide kousen, maakte kant, maakte - zoals voor zover haar middelen het toelieten - allerlei soorten augurken, jam en andere conserven voor de winter, en vervaardigde haar eigen kaarsen ”[1]. Kollontai benadrukt dat deze huishoudelijke arbeid niet alleen nodig was voor het gezin, maar ook voor de staat als geheel. De "nationale economie" profiteerde van de binnenlandse productie van vrouwen, omdat vrouwen handelswaar maakten, artikelen die op de markt werden verkocht. Het werk van vrouw en moeder deed meer dan alleen in de behoeften van haar gezin voorzien. Het was niet alleen reproductieve arbeid; het was productieve arbeid. Kollontai schrijft: “De belangen van de hele natie waren in het geding, want hoe meer werk de vrouw en de andere leden van de familie deden om stoffen, leer en wol te maken (waarvan het overschot op de naburige markt werd verkocht), hoe groter de economische welvaart van het land als geheel ”[2].

De ontwikkeling van de kapitalistische industrie verandert de economische rol en dus ook de sociale rol van het gezin. In plaats van in de eerste plaats een productie-eenheid, is het gezin onder het kapitalisme een consumptie-eenheid. Omdat het loon van de man ontoereikend is, worden vrouwen gedwongen het huis te verlaten en betaald werk te zoeken. Het resultaat is dat ze geen tijd hebben om alle dingen te maken die ze vroeger maakten - ze hebben nauwelijks tijd om voor hun kinderen te zorgen, maaltijden te bereiden, te slapen. Het zou ook onproductief zijn voor vrouwen om hun tijd te besteden aan het maken van kaarsen en het weven van stoffen, omdat deze items nu op grote schaal worden vervaardigd. Zoals Kollontai het stelt: "de machine heeft de vrouw vervangen." In plaats van werk dat productief is voor de nationale economie, wordt huishoudelijk werk gereduceerd tot het zich herhalende en uitputtende gezwoeg van schoonmaken, koken, wassen en repareren. Deze taken zijn belangrijk voor het gezin, maar, zegt Kollontai, waardeloos voor de staat "omdat ze geen nieuwe waarden creëren of enige bijdrage leveren aan de welvaart van het land." De huisvrouw doet dit werk keer op keer zonder direct enige waarde te creëren, wat voor Kollontai betekent zonder iets te maken.

Men zou Kollontai kunnen bekritisieren omdat zij de seksuele taakverdeling in het huishouden niet in twijfel heeft getrokken. Ze neemt de huishoudelijke verantwoordelijkheden van vrouwen op zich in plaats van te bedenken dat mannen zouden kunnen deelnemen aan het werk van schoonmaken, koken, wassen en repareren. Men zou ook de opvatting kunnen verwerpen dat reproductieve arbeid geen waarde produceert en in plaats daarvan beweren dat ze waarde produceert door arbeidskracht te produceren. Naar mijn mening missen deze kritieken het essentiële punt van Kollontai met betrekking tot de veranderde historische positie van het gezin onder het kapitalisme. Toen de kapitalistische productiewijze meer vrouwen dwong tot betaalde arbeidskrachten, begon het gezin uit elkaar te vallen. De economische omstandigheden die het bij elkaar hadden gehouden - de combinatie van de afhankelijkheid van het gezin van het loon van de vader plus de huishoudelijke productie van zowel kinderen als de vrouw - bleven niet langer bestaan. Er kwamen meer vrouwen in de betaalde beroepsbevolking, vaak met man en vrouw die in verschillende ploegen werkten, en het opvoeden van kinderen vormde een echte uitdaging, vooral voor ouders uit de arbeidersklasse. Vrouwelijke arbeiders ondersteunden in toenemende mate zowel hun echtgenoten als hun kinderen. De gezinsstructuur onder het kapitalisme is een belemmering voor sociale relaties, waardoor vooral vrouwen in ellende worden opgesloten. (Het is geen wonder dat conservatieven het gezin verdedigen; het zet relaties van hiërarchie en afhankelijkheid voort).

Kapitalisme kan het probleem van het gezin niet oplossen - maar het communisme kan het wel, door alle arbeid te socialiseren, de huishouding te collectiviseren en moederschap en kinderopvang sociale verantwoordelijkheden te geven. Kollontai schrijft:

“De communistische samenleving heeft het volgende te zeggen tegen de werkende vrouw en de werkende man:“ Je bent jong, je houdt van elkaar. Iedereen heeft recht op geluk. Leef daarom je leven. Vlucht niet weg van geluk. Wees niet bang voor het huwelijk, ook al was het huwelijk onder het kapitalisme echt een ketting van verdriet. Wees niet bang om kinderen te krijgen. De samenleving heeft meer werkers nodig en verheugt zich bij de geboorte van elk kind. U hoeft zich geen zorgen te maken over de toekomst van uw kind; uw kind zal geen honger of kou kennen ”[3].

De geschiedenis neigt in de richting van de socialisatie van alle arbeid, inclusief reproductieve arbeid. Voor Kollontai omvat dit zelfs het geven van borstvoeding. Ze zegt dat in de toekomstige communistische samenleving de weigering om de baby van iemand anders borstvoeding te geven even erg zal worden beschouwd als het eten van andermans baby nu [4]. Als het gezin eenmaal niet langer de plaats van productief werk is, is het niet langer nodig - en dit is bevrijdend! Kollontai stelt zich voor dat:

“In plaats van de oude relatie tussen mannen en vrouwen, ontwikkelt zich een nieuwe: een unie van genegenheid en kameraadschap, een unie van twee gelijkwaardige leden van de communistische samenleving, beiden vrij, beiden onafhankelijk en beiden arbeiders. Geen huiselijke slavernij meer voor vrouwen. Geen ongelijkheid meer binnen het gezin. Vrouwen hoeven niet bang te zijn zonder ondersteuning en met kinderen om op te voeden. De vrouw in de communistische samenleving is niet langer afhankelijk van haar man, maar van haar werk. Het is niet in haar man, maar in haar capaciteit om te werken dat ze steun zal vinden. Ze hoeft zich geen zorgen te maken over haar kinderen. De arbeidersstaat neemt de verantwoordelijkheid voor hen op zich. Het huwelijk zal alle elementen van materiële berekening verliezen die het gezinsleven verlammen. Het huwelijk zal een verbintenis zijn van twee personen die elkaar liefhebben en vertrouwen ”[5].

Kollontai vond bewijzen voor haar opvatting dat het gezin achterhaald was en dat de samenleving al bezig was met het socialiseren van reproductieve arbeid in het gedrag van de bourgeoisie. Ze hebben kinderopvang en huishoudelijke taken, zoals koken en schoonmaken, overgedragen aan de markt; ze betaalden mensen voor dat werk, waardoor het onderdeel werd van de nationale economie. Veranderingen in de wet rond huwelijk en echtscheiding en de instelling van openbare scholen waren verdere aanwijzingen dat het gezin niet langer nodig was. De nieuwe Sovjetregering legaliseerde abortus, maar voor Kollontai was dat niet genoeg. Wat echt nodig was, was een verandering in de sociale omstandigheden van het moederschap: "moederschap is geen privéaangelegenheid maar een sociale verplichting" [6]. En dat betekent dat het volledige sociale ondersteuning vereist.

Kortom, Kollontai's historisch-materialistische benadering van het gezin was de basis voor haar inspanningen om verantwoordelijkheden voor sociale reproductie over te dragen van de verouderde en in verval geraakte instelling van het gezin naar de samenleving en de staat.

Liefde

In haar autobiografie zegt Kollontai dat liefde een te grote rol in haar leven speelde - het was een ongelooflijke verkwisting van haar mentale energie, een vermindering van haar arbeidskracht door onvruchtbare emotionele ervaringen. Haar geschriften over de communistische moraal suggereren manieren om sociale banden opnieuw uit te vinden, zodat noch vrouwen noch mannen worden belast door liefdesaffaires. Ze schrijft: "Liefde is slechts één aspect van het leven en mag de andere facetten van de relaties tussen individueel en collectief niet overschaduwen" [7]. Kollontai's visie van een liefde buiten de grenzen van het paar bood een alternatief, een die niet begint bij romantiek, huwelijk en het gezin, maar bij de vraag naar de vormen van relaties die het arbeiderscollectief

het beste versterken. Liefde en seks zijn geen privéaangelegenheden; ze zijn sociaal.

In 1921 schreef Kollontai een wijdverbreide seksuele crisis in de nieuwe Sovjetmaatschappij, een crisis die het gevolg was van de voortzetting van de versturende invloeden van de bourgeoisie, inclusief de burgerlijke ideologie van extreme individualiteit, een bezitterige benadering van liefde waarbij de ene persoon de andere bezit, en een geloof in seksuele ongelijkheid. Deze ideologie produceert de emotionele intensiteit en de diepgewortelde problemen die liefdesrelaties in de kapitalistische samenleving teisteren. Om ze op te lossen is een 'radicale heropvoeding van de psyche' nodig en moeten liefdesrelaties worden ontwikkeld die verankerd zijn in kameraadschap en solidariteit.

Met betrekking tot staatsvoorschriften, dacht Kollontai dat er twee redenen waren om seksueel gedrag wettelijk vast te stellen: volksgezondheid en bezorgdheid over de bevolking. Maar voor het grootste deel beschouwde ze seksueel gedrag als een kwestie van opvoeding, opwinding en moraal; dat wil zeggen, een kwestie van de normen die communisten op elkaar toepassen. Hanteren ze bijvoorbeeld een dubbele standaard met betrekking tot het gedrag van mannen en vrouwen? Erkennen ze dat seks een gezond en natuurlijk instinct is dat niet onderdrukt of buitensporig mag worden?

Kollontai somt een aantal belangrijke veranderingen op in de seksuele relaties tussen mannen en vrouwen die het arbeiderscollectief zouden versterken tijdens de periode van de overgang naar het communisme:

Alle seksuele relaties moeten gebaseerd zijn op wederzijdse neiging, liefde, verliefdheid of hartstocht - niet op financiële of materiële belangen: "Alle berekeningen in relaties moeten onderhevig zijn aan genadeloze veroordeling."

De vorm en duur van de relatie zijn niet gereguleerd, maar mogen niet uitsluitend gebaseerd zijn op 'de seksuele handeling' en mogen geen 'excessen' inhouden.

Mensen met erfelijke ziekten mogen geen kinderen krijgen. (Als reactie op de ernstige sociale reproductieproblemen waarmee de nieuwe arbeidersstaat in Rusland wordt geconfronteerd, weerspiegelt deze bekwame visie niet alleen de beperkte wetenschap van die tijd, maar ook de eugenetische benadering van de volksgezondheid die in de VS en Europa in de eerste helft van de twintigste eeuw en nog steeds onder reactionairen).

Jaloezie en bezitterigheid moeten worden vervangen door kameraadschap en aanvaarding van vrijheid.

"De banden tussen de leden van het collectief moeten worden versterkt." Dit wordt ondersteund door het aanmoedigen van de intellectuele en politieke belangen van de jongere generatie [8].

Ik ben me er niet van bewust dat Kollontai ooit over romantische relaties van hetzelfde geslacht heeft geschreven. Ze zegt wel dat er geen redenen zijn om te denken dat de volksgezondheid monogamie of polygamie dicteert (dat wil zeggen, vormen van relatie die verder gaan dan het burgerlijke paar). En hoewel ze zich zorgen maakt dat seksuele relaties met veel mensen tegelijk schadelijk kunnen zijn voor de voortplanting, vindt ze niets mis met het veelvuldig wisselen van seksuele partners. Al met al leidt haar afwijzing van het burgerlijke echtpaar tot seksuele positiviteit en inclusiviteit. In die geest stelt ze dat de communistische moraal vereist dat "het individu met zijn of haar vele interesses contact heeft met een scala aan personen van beide geslachten. De moraal van de gemeenschap stimuleert de ontwikkeling van vele en gevarieerde banden van liefde en vriendschap tussen mensen"[9]. Het gaat niet alleen om seks, maar om het sociale element, het breken met het egoïsme, de bezitterigheid en de ongelijkheid die kenmerkend zijn voor het burgerlijke paar. De oriëntatie is op velen gericht, niet alleen op elkaar.

In "Make way for Winged Eros: A Letter to Working Class Youth" uit 1923, theoretiseert Kollontai seks in termen van energie, vleugelloze eros en gevleugelde eros. Wingless Eros is het natuurlijke en biologische seksinstinct. Kollontai associeert het met een voortplantingsdrang, maar beschrijft het ook als korte, eenvoudige koppelingen (we zouden kunnen zeggen: aansluiten). Wingless Eros vereist geen emotionele en psychologische energie. En omdat er geen emotionele en psychologische energie voor nodig is, is dit soort losse seks compatibel met intensief werk elders, zoals revolutionair werk bijvoorbeeld. Tegelijkertijd maakt de afwezigheid van intensiteit die vleugelloze Eros deze compatibiliteit geeft, het onbevredigend. Mensen willen over het algemeen iets intens bevredigend en zinvol in hun leven: "deze extra energie zoekt een uitlaatklep in de liefdeservaring" [10].

In overeenstemming met haar historisch-materialistische methode plaatst Kollontai liefde-kameraadschap in een historische context: het komt naar voren als het proletarische ideaal van liefde, het gevoel van innerlijke solidariteit dat voortkomt uit coöperatieve arbeid. Het "omvat de erkenning van de rechten en integriteit van de persoonlijkheid van de ander, een standvastige wederzijdse steun en gevoelige sympathie, en ontvankelijkheid voor de behoeften van de ander" [11]. Liefdesolidariteit wordt voor de dictatuur van het proletariaat wat concurrentie was voor de dictatuur van de bourgeoisie: de primaire sociale band, veronderstelling en verwachting. Collectivisme verslaat individualisme. Liefde en plicht jegens het collectief nemen de plaats in van de geïsoleerde twee van het paar.

Conclusie

Hoe zou Kollontai ons vandaag kunnen leiden? Ze herinnert ons aan de onvermijdelijkheid van strijd en verdeeldheid. Er is geen natuurlijke eenheid van

vrouwen (of wie dan ook). De kapitalistische samenleving is een klassenmaatschappij, een samenleving waarin sommigen profiteren van de uitbuiting en onderdrukking van anderen. Het kapitalisme is een concrete materiële barrière voor bevrijding, dus als we bevrijding willen, moeten we van het kapitalisme af.

Kollontai herinnert ons er ook aan dat instellingen, vormen en praktijken een geschiedenis hebben. Ze veranderen. Ze zijn noch vast, noch onvermijdelijk, maar gebaseerd op materiële omstandigheden, economische omstandigheden en de verhoudingen tussen productie en reproductie. Afstemming op de geschiedenis stelt ons in staat om tendensen tot verandering te identificeren.

Deze verandering vereist natuurlijk strijd, en deze strijd vereist klasse-eenheid. Als zodanig vereist het communisme kameraadschap en solidariteit, een intens respect voor anderen en het collectief.

[1] Alexandra Kollontai, "Communism and the Family", [https://www.marxists.org/archive/kollonta/1920/communism-family .htm](https://www.marxists.org/archive/kollonta/1920/communism-family.htm).

[2] Ibid.

[3] Ibid.

[4] Alexandra Kollontai, "The Labour of Women in the Evolution of the Economy", <https://www.marxists.org/archive/kollonta/1921/evolution.htm> .

[5] Alexandra Kollontai, "Communisme en het gezin."

[6] Alexandra Kollontai, "The Labour of Women in the Evolution of the Economy."

[7] Alexandra Kollontai, "Theses on Communist Morality in the Sphere of Marital Relations", <https://www.marxists.org/archive/kollonta/1921/theses-morality.htm> .

[8] Ibid.

[9] Ibid.

[10] Alexandra Kollontai, "Maak plaats voor gevleugelde eros: een brief aan werkende jongeren", <https://www.marxists.org/archive/kollonta/1923/winged-eros.htm> .

[11] Alexandra Kollontai, "Stellingen over communistische moraal op het gebied van huwelijksrelaties."